

Tvær ræður um Framsóknarflokk og Sjálfstæðisflokk, í ágúst 1949.

Bjarni Benediktsson – Stjórnmal – Ræður – Framsóknarflokkur – Sjálfstæðisflokkur –
Rekstarkostnaður – Verðlagsbrot – Svartmarkaður – Ágúst 1949

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Ræður

Askja 4-2, Örk 9

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Líta þessa aftur
til mín
Björn

Reykjavík, ágúst 1949.

Sjálfstæðisflokkurinn telur það brýna nauðsyn, að þannig verði búið að atvinnuvegum þjóðarinnar, að þeir geti í samilegu árferði og með skaplegum aflabrögðum, komist af án styrkja af almannafé. Ráðherrar Sjálfstæðisflokksins hafa í öllum umræðum um þessi mál innan ríkisstjórnarinnar fyrr og síðar tjáð sig reiðubúna til þeirra ráðstafana, sem til þessa eru nauðsynlegar, ef unnt yrði að ná um þær samkomulagi, enda væri öllum framkvæmdum svo háttað, að almenningi yrði íþyngt sem allra minnst og byrðum af aðgerðum skift réttlátlega. Þessvegna hafa ráðherrar flokksins óskað eftir, að haft yrði náið samstarf við stéttasamtök landsmanna um hver leið yrði valin og hvernig framkvæmdum yrði háttað.

Um fullnægjandi aðgerðir í þessa átt hefur ekki náðst samkomulag innan stjórnarinnar, og var þó með dýrtíðarlögunum 1947 gerð tilraun til lækkunar tilkostnaðar, sem a.m.k. kom í veg fyrir frekari hækkun hans um alllangt skeið. En þar sem þessi aðgerð nægði ekki, hefur, svo sem kunnugt er, orðið ofan á að atvinnuvegunum hefur verið haldið uppi með margskonar styrkjum úr ríkissjóði. Til þeirra hefur auðvitað orðið að afla fjár með víðtækum og þungum sköttum. Afleiðing þessa hefur verið sú, sem óhjákvæmileg er, að almenningur hefur orðið fyrir sízt minni kjaraskerðingu en ef atvinnuvegunum hefði verið gert fært að starfa styrkjalaust. Af þessari áferð hafa hinsvegar stafað margskonar óþægindi og umsvif, þ.á.m. innflutningshöft og ýmskonar hömlur, sem hægt hefði

verið að komast hjá, ef hið sjúka fjárhagsástand hefði verið læknað, svo að atvinnuvegirnir gæti starfað án aðstoðar ríkissjóðs.

Fulltrúar Sjálfstæðisflokksins í ríkisstjórn hafa eftir lagt á það höfuðáherzlu að atvinnu- og fjárhagsmálunum yrði komið í heilbriggt horf, og hefur að frumkvæði þeirra m.a. verið leitast við að fá málið sem best upplýst og skýrgreind. En vitað er að frambúðaraðgerðir í þessum efnum þurfa alllangan aðdraganda og telur flokkurinn það líklegast til árangurs, að ríkisstjórnin geri þegar þær ráðstafanir, sem í hennar valdi eru, til að koma góðri skipan á í þessum efnum, enda verður að hafa þann hátt á, ef menn vilja stöðva vöxt dýrtíðarinnar, hvort sem þeir síðan vilja stefna að því, að atvinnuvegirnir standi undir sér sjálfir eða þeim sé haldið uppi með styrkjum. Ber þar fyrst að telja samræming á útlánastarfsemi peningastofnana landsmanna og trygging fyrir, að fjárlög verði raunverulega greiðsluballalaus, eins og fjármálaráðherra hefur lagt megináherzlu á. Að svo miklu leyti, sem því hefur ekki verið náð með fjárlögum þessa árs, þarf undirbúning betri fjárlagaafgreiðslu fyrir næsta ár.

Sjálfstæðisflokkurinn telur þessvegna auðsatt, að ef mögulegt á að verða að greiða fyrir lausn þessara vandamála nú, verði ríkisstjórnin að undirbúa þau sem best með aðgerðum sjálfrar sín og á þann veg, að þau liggi ljóst fyrir þegar Alþingi kemur saman, og verður þá einna veigamesti þátturinn afgreiðsla fjárlaga fyrir næsta ár, því að henni eru allar aðrar aðgerðir mjög háðar.

Sjálfstæðisflokkurinn telur það ekki óeðlilegan þátt í undirbúningi þingstarfa að athugaðar séu þær ráðstafanir, sem Framsóknarflokkurinn hefur gert tillögur um í VI liðum. Eru þær mjög misjafnar að eðli, nauðsyn og nytsemi. Sumar tillögurnar eru einungis almenn orðatiltæki og verður að sjálf-

sögðu ekki um þær dæmt fyrr en þær eru skýrðar frekar. Að svo miklu leyti, sem séð verður við hvað er átt, hefur þó engin tillagan veruleg áhrif á lausn fjárhags- og atvinnumálanna, og flestar þeirra mundu hafa sáralítil eða engin áhrif í þeim efnum.

Sumar tillögur Framsóknarflokksins, eins og tillagan undir I. lið, mundi bersýnilega hafa alveg öfug áhrif. Lögfesting skömmtunarseðla og binding innflutningsleyfa við dagnað manna í smölun skömmtunarseðla mundi tvímælalaust hafa í för með sér meira ófrelsi og svartamarkaðsbrask í verzlun en áður hefur þekkt hér á landi.

Sjálfstæðisflokkurinn telur, að í stað þess eigi að stefna að frjálsri verzlun og koma henni á sem allra fyrst. Enda myndi frjáls verzlun lagfæra flest, sem nú fer aflaga í viðskiptamálum og eyða í eitt skipti fyrir öll þeirri deilu um skiftingu innflutningsins, sem undanfarið hefur sí og æ magnast og m.a. hefur eitruð eðlilegt samstarf stjórnmalaflokkaanna.

Um ráðstafanir þær í lönaðinum, sem um ræðir undir II. lið, er það að segja, að þær voru þegar ákveðnar af Fjárhagsráði í sambandi við samningu síðustu innflutningsáætlunar. Ef sú tilraun gefst svo sem vonir standa til, er sjálfsagt að halda áfram á sömu braut, enda er þar um hreint framkvæmdaratriði að ræða, sem Fjárhagsráð og ríkisstjórn hafa alveg í hendi sinni.

Sumar þær ráðstafanir sem ræddar eru undir III. lið um húsnæðismál, IV. lið um rekstursútgjöld ríkisins, V. lið um framkvæmd skattalaga og VI. lið um verðlagseftirlit, eru framkvæmdaratriði, sem auðvelt hlýtur að vera að fá samkomulag um.

Um húsnæðismálin vill Sjálfstæðisflokkurinn sérstaklega taka fram, að þótt hann sé að sjálfsögðu reiðubúinn að íhuga allar tillögur til lausnar þeim, þá eru þau auðvitað

mjög háð lausn fjárhags- og atvinnumálanna í heild. Húsnæðis-skorturinn í kaupstöðum og kauptúnum, og þá einkum Reykjavík, stafar fyrst og fremst af óeðlilegum fólksflutningum þangað. Á meðan jafnmikill fólkesstraumur er til Reykjavíkur og nú er og verið hefur, er vonlítið að ráða bót á húsnæðisskortinum þar. Aukið jafnvægi og heilbrigði í fjárhags- og atvinnulífinu er framskiyrði þess, að fram úr þessu vanda verði ráðið. Skiftir þar einna mestu máli, að landbúnaðurinn geti blómgastr, svo að flóttinn úr sveitunum hatti. Ráðstafanir í líkingu við lögin um skattfrelsi af vinnu við eigin íbúðarbyggingu, sem Sjálfstæðismenn fengu samþykkt á síðasta Alþingi, og byggingar af hálfu almannavaldsins, þar sem eigin vinna þeirra, sem húsnæðið eiga að fá, getur notið sín, eins og verður í húsum þeim, sem Reykjavíkurbær er nú að láta hefja byggingu á, eru hinsvegar langlíkleguætlaðgerðir af hálfu ríkis og sveitarfélaga til að koma almennungi að gagni við lausn húsnæðisvandamálsins eins og nú háttar.

Sjálfstæðisflokkurinn hefur mikinn hug á að draga úr reksturskostnaði ríkisins, eins og frv. um ráðsmann ríkisins, sem fjármálaráðherra flutti á síðasta þingi, sýndi. Því miður náðist ekki samkomulag um það frv. en sjálfsagt er að athuga aðrar skynsamlegar tillogur, er fram kunna að koma. Auðsætt er þó, að áhrifaríkasta ráðið í þessu er að draga úr afskiftum ríkisins af ýmsum framkvæmdum borgaranna, sem unnt yrði, ef fjárhags- og atvinnumálin væri komin í lag.

Sama máli gegnir um verðlagsbrot og svartamarkað. Eina fullnægjandi úrræðið gegn þessu er að hoga svo til, að unnt sé að hafa frjálsta verzlun, en þá mundi eðlileg samkeppni tryggja almennungi beztu fánleg verzlunarkjör. Hitt er annað mál, að meðferð allra refsímála er fyrir löngu orðin úrelt hér á landi. Samþykkt frv. um meðferð opinberra mála, sem dómsmálaráðherra lagði fyrir síðasta

Alþingi, mundi bæta úr þessu, enda er auðvelt að draga úr kostnaði við framkvæmd þess, ef hann hefur vaxið mönnum í augum.

Önnur atriði í tillögum Framsóknarflokksins, svo sem um nýja skattaálagningu í III. lið og niðurlagsorðum tillagnanna, og um nýtt embættisbákn í VI. lið, þurfa frekari athugunar við. Enda telur Sjálfstæðisflokkurinn, að meira ríði nú að að létta af sköttum en leggja nýja á.

Sjálfstæðisflokkurinn getur þessvegna ekki heitið fylgi sínu við þessar tillogur Framsóknarflokksins, en telur eðlilegt, að þar, sem þess þurfa, fái venjulega þinglega meðferð, þar sem engin þeirra er þess eðlis að á miklu geti oltið, hvort þar verða afgreiddar nokkru fyrr eða síðar. Að sjálfsögðu mundu þó frekari umræður í ríkisstjórninni skýra tillogurnar og greiða fyrir samþykkt þeirra, sem framgangs eru verðar, og eru ráðherrar Sjálfstæðisflokksins mjög fúsir til slíkra viðræðna af flokksins hálfu. Enda telja þeir þá víst, að samráðherrar þeirra verði jafnfúsir til fhugunar þeim skoðunum og tillögum, sem hér að framan hefur verið hreyft.

Sjálfstæðisflokkurinn hefur þegar áður tilkynnt, að hann er fús til viðræðna um hugmyndina um stjórnlagabing. Eðlilegast telur flokkurinn, að slíkar umræður eigi sér stað í stjórnarskrárnefndinni, en, eins og ríkisstjórninni er kunnugt, hefur nefndin ætlað sér starfsetíma á næsta hausti með það fyrir augum, að geta skilað stjórnarskrárfrumvarpi fyrir næsta reglulegt Alþingi. Í þeim ráðagerðum var miðað við, að Alþingi kæmi saman á lögakveðnum tíma í október og byggt á, að það þing yrði hið síðasta á kjörtímabilinu.

Sú ráðagerð verður að sjálfsögðu óframkvæmanleg, ef nú verður kallað saman sumarþing, er verði hið síðasta á kjörtímabilinu eða ef þingrof verður í haust. Ef svo fer

hlýtur endurskoðun stjórnarskrárinnar óhjákvæmilega að frestast frá því, er ætlað hafa verið.

Sumarþing nú mundi sennilega hefja fyrir afgreiðslu stjórnarskrármálsins, sízt greiða fyrir lausn fjárhags- og atvinnumálanna og ekki að neinu leyti réttlætast af framkomnum tillögum Framsóknarflokksins.

Frv. þau og tillögur, sem Framsóknarflokkurinn vitnar í, lágu öll fyrir síðasta þingi. Skömmtunarséðlafrv. var útbýtt 26. október 1948 og afgreitt með rökstuddri dagskrá 17. maí 1949. Iðnaðarmálatill. var útbýtt 17. marz 1949 og varð óútrétt. Frv. um stórfúðarskatt var útbýtt 14. marz 1949 og varð óútrétt. Húsaleigufrv. var útbýtt 6. desember 1948 og var fellt 5. apríl, en í brtt. við það vitnar Framsóknarflokkurinn um eina tillögu sína. Frv. um breytingu á lögum um opinbera aðstoð við húsbýggingar var útbýtt 29. nóvember 1948 og varð óútrétt. Frv. um verðlagsdóm var útbýtt 21. marz og varð óútrétt. Þegar á það er litið, að Alþingi var ekki slitið fyrr en 18. maí, þannig að þær tillögurnar, sem skemmt lágu fyrir Alþingi, voru þar til athugunar í h.u.b. tvo mánuði en hinar mun legur, þ.á.m. það frv., sem Framsóknarflokkurinn leggur mesta áherslu á, nær 7 mánuði, er ljóst, að ástæðan til, að tillögurnar hafa ekki náð fram að ganga, hefur ekki verið sú, að Alþingi hafi ekki setið nógu lengi yfir þeim. Um ýms málanna er og greinilegt, að þeim hefur ekki verið fylgt eftir á þann hátt, sem tíðkanlegt er, ef ætlun flutningsmanna er, að fá mál afgreidd.

Af framangreindum ástæðum getur Sjálfstæðisflokkurinn ekki fallist á, að sumarþing verði kvatt saman til afgreiðslu þessara mála. Eini árangur þess yrði sá, að þinghald yrði mestan hluta ársins, sem mundi allt í senn vera flestum þingmönnum óberilegt, til þess lagað að spilla álit Alþingis hjá þjóðinni og hindra ríkisstjórnina í nauðsynlegum störfum, m.a. við undirbúning mála fyrir Alþingi svo að líkur séu fyrir skaplegum vinnubrögðum þess.

Sjálfstæðisflokkurinn telur einnig, að ekkert það hafi

komið fram, sem réttlæti, að ríkisstjórnin segi af sér núna á milli þinga, skömmu eftir að vantraust á hana var fellt af yfirgnæfandi meirihluta Alþingis, og þegar hún þarf að hafa sig alla við um lausn aðkallandi vandamála og undirbúning næsta reglulegs þinghalds. Flokkurinn telur augljóst, að ef ríkisstjórnin segði nú af sér mundi ekki koma til mála, að ný ríkisstjórn yrði mynduð fyrr en eftir kosningar, sem aldrei yrðu fyrr en um miðjan október. Ef að vanda letur mundi og útilokað, að ný stjórn yrði sett á laggirnar fyrr en eftir langt þóf á Alþingi, sennilega í fyrsta lagi um áramót. Sjálfstæðisflokkurinn telur þjóðarhagsmunum stefnt í hreinan voða með því að efna að óþörfu til svo langvarandi stjórnarkreppu. Greinilegt er, að slík stjórnarkreppa mundi þó verða þjóðinni enn hættulegri, ef ekki rætist úr um síldveiðar á þessu sumri, því að fimm síldarleysissumur í röð hljóta að skapa svo alvarlegt ástand, að ekki mun af veita, að allir þjóðhollir menn leggi ráð sín sama til varnar þvílíkum þjóðarvoða. Flokkurinn telur því ekki koma til mála, að ríkisstjórnin segi af sér að svo stöðu.

Sjálfstæðisflokkurinn lítur þvert á móti svo á, að ríkisstjórnin beri nú, að reyna að ná samkomubggi um úrlausn vandamála á þeim grundvelli, sem áður er lýst og undirbúa þinghald í vetur, svo að afgreiðsla meginmála geti gengið þar greiðlega.

Ef svo skyldi fara, að Framsóknarflokkurinn skerist úr leik og sýnjaði um þjóðholla samvinnu við úrlausn aðkallandi vandamála, viðurkennir Sjálfstæðisflokkurinn, að ný afstaða hafi skapast.

Sjálfstæðisflokkurinn telur, að erfiðleikar við nýja stjórnarmyndun og óvissa um framtíðina, sem af því leiddi, hljóti að gera Alþingi, sem hvort eð er hefur kosngágar framundan á næsta sumri, óstarfheft eða nær því. Ef Framsóknarflokkurinn

þrátt fyrir allar þessar ástæður, heldur fast við fyrri yfirlýsingar sínar, telur Sjálfstæðisflokkurinn þessvegna eðlilegt að kosningar verði ákveðnar á næsta hausti og þá hinn 23. október n.k., og er að sjálfsööggu fús til samninga um fleiri en einn kjördag, eftir því sem þurfa þykir.

Reykjavík, 12. ágúst 1949.

Sjálfsteðisflokkurinn hefur talið eðlilegast, að í greinargerðum þessum væri hverjum flokki látið eftir að skýra afstöðu sína. Í þess stað hefur Framsóknarflokkurinn tekið að sér í greinargerð þeirri, sem ráðherrar hans afhentu í ríkisstjórninni í gær, að túlka tillögur Sjálfsteðismanna. Um þá túlkun þarf ekki að ræða, því að tillögurnar skýra sig sjálfa. Þar er rakilega gerð grein fyrir því í hverju vandinn nýliggur, hvornig hann verði best leystur og einnig hver úrreði séu vanlegust til lausnar þeim minniháttar-málum, sem Framsóknarflokkurinn hefur lagt megináherslu á.

Sjálfsteðisflokkurinn hvorki vill né getur ráðið því á hverju "Framsóknarflokkurinn vill ekki bera ábyrgð" og getur því ekki sagt fyrir um, hvener Framsóknarflokkurinn telur núverandi "stjórnarsamstarfi lokið". Sjálfsteðisflokkurinn vill þó taka fram, að af hans hálfu hefur stjórnarsáttmálinn frá 1947 í einu og öllu verið haldinn. Það, sem nú hefur hent, er það ~~1944~~, að Framsóknarflokkurinn hefur eftir þingelit tekið upp nokkrar tillögur, sem síðasta Alþingi vildi ekki sinna og þá var ekki fylgt eftir af Framsóknarflokksins hálfu, og krafist þess, að Alþingi væri kvatt saman til að koma þeim í framkvæmd, ella skyldi ríkisstjórnin öll bæðast lausnar. Á þetta hafa hvorki Sjálfsteðisflokkurinn né Alþýðuflokkurinn fallist, og er það að sjálfsögðu Framsóknarflokksins að ákveða, hverjum afleiðingum hann vill taka af þeirrá synjun á kröfum hans. Á hitt verður Sjálfsteðisflokkurinn að benda, þótt óþarft sétti að virðast, að eina ráðið til að slíta samstarfi er slíta því, en ekki það, að slíta því ekki, þótt sagt sé að mtlunin sé að slíta því einhverntíma síðar, jafnvel

ákveðinn tíma sé miðað.

Sjálfstæðisflokkurinn bendir á, að þessi einskvent lögun og eðli málsins er eina ráðið fyrir ráðsherra til að firra sig ábyrgð á stjórnarathöfnum að segja af sér stjórnarretörfum um leið og þær athafnar eru ákvarðaðar. Ef einhver er óánægður með þær ákvarðanir, sem tekiar eru, og vill ekki bera ábyrgð á þeim verður hann þessvegna að segja af sér þá þegar. Í því efni skiftir engu máli, þótt hann kunni að efla að gera það einhverntíma síðar. Áframhaldandi seta í ríkisstjórn sýnir, að aðili settir sig við þá lausn, sem ofan á hefur orðið.

Þetta eru frumatriði stjórnskipulags íslenskra ríkisins og verður ekki með nokkru móti frá þeim vikið.

Sjálfstæðisflokkurinn leggur því á það meginheralu, að með setu ríkisstjórnarinnar á þess að hún eða einstakir ráðherrar hennar segi af sér, starfar hún áfram sem venjuleg þingráðisstjórn með fullri ábyrgð og réttindum. Á meðan svo er heldur stjórnarsamstarfið því þessi raunverulega og lagalega áfram á sama hátt og verið hefur, og haggar engu um það, þótt einhver flokkurinn eðli einhverntíma síðar að hverfa úr því, enda hefði enginn gert ráð fyrir, að samstarf þetta stæði að eilífu.

Yfir hinu raður Sjálfstæðisflokkurinn ekki, með hverjum hug aðrir flokkar ganga til samstarfsins á meðan það helst, en tekur fram, að hann mun hér eftir ekk hingað til starfa í ríkisstjórninni af fullkominni þjóðhollustu og með það eitt fyrir augum að alþjóð verði sem mest gagn af starfi hans.